

Jerzy Nosowski

"Klasyczny język arabski :
zagadnienia podstawowe", ks. prof.
dr Paweł Nowicki, Warszawa 1965 :
[recenzja]

Collectanea Theologica 36/1-4, 247-248

1966

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

R E C E N S I O N E S

Ks. prof. dr PAWEŁ NOWICKI: *Klasyczny język arabski. Zagadnienia podstawowe*. Warszawa 1965.

Zaznaczający się w ostatnich latach wzrost zainteresowań krajami arabskimi, ich kulturą, przejawia się m. in. także we wzmożonym zainteresowaniu językiem arabskim, czego dowodem są rozbudowane znacznie w naszym kraju studia arabistyczne oraz kontakty naukowe z krajami arabskimi. Odczuwa się jednak ciągle jeszcze pewne braki w zakresie pomocy naukowych, głównie słowników i gramatyk arabskich w języku polskim. Dlatego też z radością należy powitać wszelkie nowe publikacje w tym zakresie na naszym terenie. Obok wydawnictw uniwersyteckich tego typu nakładem Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie ukazała się w formie foto-druku praca Ks. Prof. Dra Pawła Nowickiego, kierownika Katedry Filologii Biblijnej na Wydziale Teologicznym wymienionej uczelni, pt. *Klasyczny Język Arabski. Zagadnienia podstawowe*, z cyklu analogicznych prac tegoż Autora o językach środowiska biblijnego: hebrajskim, aramejskim, syryjskim i akkadyckim (pismo klinowe).

Książka jest wprowadzeniem do gramatyki klasycznego języka arabskiego, ściślej — do jego fonetyki i morfologii ze szczególnym uwzględnieniem pisma i pisowni. Poza przedstawieniem głównych zjawisk morfologicznych w oparciu o przykłady i tabele paradygmatyczne, opracowane z dużą starannością pod względem szaty graficznej (foto-kopia), Autor podejmuje się całkowicie nowej, oryginalnej systematyki funkcji gramatycznej poszczególnych postaci słowotwórstwa arabskiego, którym ze względu na ich rolę językową nadaje oryginalne nazwy polskie, nie zawsze znajdujące odpowiedniki znaczeniowe w gramatykach zagranicznych.

Praca zawiera dwa zasadnicze działy: „Kurs wstępny” (7—24), obejmujący wykład pisma arabskiego i pisowni arabskiej, oraz „Morfologię” (25—69). Omawiając alfabet arabski Autor bardzo szczegółowo opisuje wygląd pojedynczych znaków literowych systematyzując je i grupując stosownie do ich kształtu graficznego, przy czym poszczególnym grupom graficznym nadaje własne, oryginalne nazewnictwo, niekiedy zbyt drobiazgowe, choć może dla większych praktycznych korzyści dla czytelnika, j. np. „litery jednostopniowe”, „dwustopniowe”, „pętlowe” itp. — 10. Jednocześnie zestawia je porównawczo pod względem fonetycznym z literami alfabetu hebrajskiego (8. 11). Bardzo korzystne dla czytelnika ze względu na ułatwienie poznania genezy słowotwórczej, są tabele, dotyczące zasad pisowni a podkreślające poszczególne elementy składowe wyrazu, state i zmienne, w kolejnych formach odmiany, graficznie wyodrębnione (np. 20).

Wprowadzeniem do „Morfologii” są uwagi dotyczące pisowni, sylaby i akcentu w wyrazach arabskich (19—24).

„Morfologię” Autor rozpoczyna omówieniem zaimków, które nazywa tradycyjnymi określeniami łacińskimi (pronomen personale, demonstrativum, relativum, interrogativum) 25—27. Także z okazji analizy zaimka wskazującego i względnego podane są poszczególne elementy genetyczne, jasno odzwierciedlające cały rozwojowy proces wyrazu (26).

Najważniejsza część morfologii języka arabskiego, czasownik (Verbum), będącego w istocie podstawą wszystkich pochodnych form gramatycznych, omówiony jest z różnych aspektów zarówno pod względem genezy jak i struktury aktualnej i funkcji: poszczególne tabele mają na uwadze nie

tylko aktualnie występujące w języku formy, ale także ich pochodzenie gramatyczne i rozwój fleksyjny. Autor posługuje się tradycyjnym u wszystkich gramatyków-arabistów przykładem osnowy k t l (katala), jako najodpowiedniejszym ze względu na jej występowanie we wszystkich formach, jakkolwiek tabele paradygmatyczne, przedłożone w książce, pomijają osnowy: IX, oraz XI do XV, występujące poza tym w języku arabskim. Brak ten nie jest bez pewnej straty dla czytelnika przy tworzeniu obrazu całości odmiany czasownika arabskiego.

Autor rozróżnia czasowniki 'mocne' (regularne), w których występują zawsze trzy stałe znaki spółgłoskowe, oraz czasowniki 'słabe', które cechują się wymiennością liter tzw. 'słabych' (Alif, Wāw, Jā). Oryginalne jest nazewnictwo polskie funkcji poszczególnych osnów, mianowicie: czynność 'zwyczajna', 'intensywna', 'intencjonalna', 'kautatywna' (zamiast ewentualnie: 'zamierzona', 'sprawcza'), w czym przebija pewna skłonność Autora do tradycyjnego nazewnictwa łacińskiego klasycznych (dawniejszych zagranicznych) gramatyk języka arabskiego.

Bardzo interesujące, a zarazem przeważnie pomijane przez gramatyków zagranicznych, jest omówienie reguł zjawisk fonetycznych zachodzących przy odmianie niektórych czasowników (47), a zwłaszcza uwagi Autora dotyczące zjawiska t. zw. polaryzacji w języku arabskim, czyli opozycji (fonetycznej, składniowej oraz fonetycznej związanej z polaryzacją fleksyjną), (67—69).

Sposób, w jaki Autor omawia poszczególne zjawiska gramatyczne języka arabskiego, wskazuje na zasadniczy aspekt teoretyczny: obok wykładu podstawowych form gramatycznych w książce występuje ich analiza strukturalna i genetyczna. Ma to doniosłe znaczenie dla czytelnika zajmującego się teorią gramatyki języka arabskiego, a dla studenta, wdrażającego się w rudimenta tego języka, stanowi poważne ułatwienie w przyswajaniu materiału dzięki możliwości poznania genezy i rozwoju poszczególnych form gramatycznych.

Materiał przedłożony jest bardzo zwięzłe, a zarazem przejrzyste, komunikatywnie i logicznie. Układ treści jest całkowicie oryginalny, świadczy o samodzielnym przemyśleniu przez Autora poszczególnych zagadnień i krytycznym naświetleniu wzajemnych genetycznych zależności między poszczególnymi zjawiskami gramatycznymi języka arabskiego. Oparcie się głównie o tabele, podziały, klasyfikacje poszczególnych grup zjawisk morfologicznych, typologie o zupełnie nowych kryteriach podziału, wolne od zawilich spekulacji, trafiają do czytelnika doraźne, jak gdyby 'plastycznie', nie przeciążając pamięci zbyt ciężkimi dygresjami. W przeciwstawieniu do gramatyk tradycyjnych, klasycznych, książka Ks. Prof. Nowickiego wolna jest od ilustracji przykładowych opartych o pełne zdania, być może ze względu na zasadnicze założenie ograniczenia się do morfologii przy pominięciu składni. Może ona służyć zarówno jako podręcznik dla osób rozpoczynających studia nad językiem arabskim, jak i jednocześnie dla osób znających już ten język, a pragnących włączyć się dokładniej w tajniki zawilich gramatycznych tego trudnego języka, zwłaszcza dla tych, którzy w przyszłości pragnęliby poświęcić się specjalistycznym studiom filologicznym, mianowicie teorii gramatyki arabskiej.

Przedstawione przez Autora nowe ujęcia i nowe nazewnictwo przykładowo podanych osnów słowotwórczych oraz ich podstawowych postaci są oryginalnym wkładem do studiów nad gramatyką języka arabskiego, a zarazem przyczynkiem do zbliżenia kultury arabskiej do kultury polskiej. Na terenie ośrodka filologii biblijnej natomiast książka Ks. Prof. Dra Nowickiego jest ponad to cennym nabytkiem dla tych, którzy poprzez lepszą znajomość języków semickich pragną przybliżyć się do oryginalnych źródeł biblijnych i literatury biblijnej.